

УДК 37. 036
ББК 74 200. 55

Світлана Васірук

“Розвиток особистісних якостей студентів на заняттях класичного танцю”.

У науковій статті автор висвітлює проблеми розвитку особистісних якостей студентів – майбутніх хореографів на заняттях класичного танцю, формування у них самостійної естетичної оцінки, уміння нестандартно, творчо підходити до майбутньої професійної діяльності.

У статті розкриваються особливості педагогічної діяльності, навчального процесу вузу, специфіка педагогічного аналізу й самоаналізу, доводиться необхідність виховання у майбутніх педагогів потреби в самоаналізі професійної діяльності; характеризуються основні принципи успішної творчої роботи на всіх етапах вивчення класичного танцю.

Дана стаття може прислужитися викладачам та студентам вищих навчальних закладів мистецького спрямування.

Ключові слова: *класичний танець, мислення, пам'ять, увага, уява, професійна підготовка, педагогічний аналіз.*

Нова культурна і освітня політика періоду державної незалежності України сприяла тому, що хореографічна освіта в цілому і вища зокрема протягом останнього десятиліття зазнала суттєвих змін. Так створена і інтенсивно розвивається система підготовки викладачів хореографії у педагогічних і гуманітарних університетах. Серйозних трансформацій зазнала підготовка фахівців у колишніх інститутах культури. Пріоритетним напрямком підготовки фахівців з вищою освітою стають не лише знання і вміння як такі, а розвиток особистості, здатної вільно і самостійно мислити і діяти.

Однією з найголовніших дисциплін в процесі підготовки хореографів є “Методика викладання класичного танцю”. Сформована протягом багатьох віків система класичного танцю відібрала в свій арсенал виразних засобів усе найдоцільніше і найкорисніше з великої кількості рухів і здатна

підготувати виконавця до засвоєння будь-якого напрямку сценічної танцювальної культури.

Дисципліна “Методика викладання класичного танцю” передбачає опанування танцювальною технікою як основою для втілення хореографічного образу. На цьому наголошували видатні педагоги класичного танцю А. Ваганова, М. Тарасов, В. Костровицька, Г. Березова. Вона є фундаментом для оволодіння всіма іншими видами танцювального мистецтва – народно-сценічним, сучасним, спортивним танцям, тощо.

Викладання цієї дисципліни базується на цілому ряді принципів: науковість, наступність, проблемність, наочність, свідомо навчально-пізнавальна активність студентів, відповідність методів навчання індивідуальним психологічним особливостям і природним фізичним даним студентів.

В процесі навчання перед студентами постає цілий ряд професійних проблем. Їх вирішення потребує активізації всіх психічних процесів, а саме: мислення, сприйняття, пам'яті, уваги, уяви, тощо. В сукупності вони повинні допомагати студентам осмислити сутність явищ, виявити їх взаємозв'язок і взаємодію, сформувані здатність оперувати понятійно-категоріальним апаратом.

Творчий характер дисципліни “Методика викладання класичного танцю” сприяє розвитку мислення, яке можна поділити на словесно-логічне, наочно-дійове і творче.

Словесно-логічне мислення розвивається, коли викладач доводить окремі теоретичні положення дисципліни, викладає методику виконання рухів, логічно вибудовуючи весь змістовний ланцюг певної тези, а студент в процесі сприймання інформації визначає проблему, осмислює її, здійснює пошук шляхів її вирішення і чітко та послідовно вербалізує власний висновок.

Репродуктивне мислення розвивається в процесі практичного показу викладачем того чи іншого руху і передбачає запам'ятовування і

відтворення студентом певного завдання, що потребує привнесення в запропонований зразок індивідуального відчуття рухів, поз, виявлення за їх допомогою особистісних виконавських і акторських якостей і має ряд спільних рис з творчими.

Творче мислення – вміння нестандартно вирішувати проблему, швидко переорієнтуватися з одного аспекту її мислення на інший, привносить в цей процес частку власної індивідуальності. Впродовж засвоєння дисципліни творче мислення повинно розвиватися в декількох напрямках: як виконавське, коли студент в заданому тексті по-своєму інтерпретує зміст вправи, виражає власний емоційний стан і як педагогічне – коли в процесі складання, проведення уроку він втілює і реалізує власне бачення його мети і завдання.

Як стверджує Л. Цветкова [2, 25], важливу роль у процесі навчання відіграє розвиток пам'яті, що забезпечує закріплення, збереження і подальше відновлення навчального матеріалу, а також допомагає досягти високої виконавської техніки і акторської майстерності. Ефективність запам'ятовування залежить від мотивації, що зумовлюється індивідуальними потребами і ціннісними орієнтаціями особистості.

Пам'ять поділяється на словесно-логічну, зорову (іконічну), слухову (ехонічну), моторну, емоційну, образну. В ході фахового оволодіння класичним танцем мають бути задіяні і по можливості розвинуті всі види пам'яті, хоча на початковому етапі навчання більшу роль відіграє зорова і словесно-логічна, розвиток яких забезпечується використанням наочних і вербальних методів навчання. Зорова пам'ять покликана фіксувати пластичний малюнок руху з метою його подальшого репродуктивного відтворення і вимагає концентрації уваги при показі вправи чи комбінації викладачем з метою визначення її основних елементів і засвоєння правил виконання.

На нашу думку, від студентів слід вимагати не механічного запам'ятовування тексту (змісту) вправ із його подальшим копіюванням, а їх

усвідомленого відтворення в логічній послідовності із дотриманням відповідних правил. Такий підхід сприятиме творчому засвоєнню матеріалу і забезпечить точність і чіткість його виконання.

Зорова пам'ять, як стверджував М. Тарасов [1, 64], виховується і закріплюється за допомогою наочності. Від того як викладач розпочинає заняття, як поводить себе, як показує учбові завдання і т. д. залежить накопичення певних вражень і досвіду в пам'яті студента. Тому усі дії вчителя повинні вирізнятися чітким педагогічним розрахунком, витримкою, простотою, смаком, справжнім захопленням і любов'ю до свого предмету.

До засобів, які роз'яснюють правила виконання вправ та рухів, необхідно віднести показ (демонстрацію), який можна поділити на два види: перший – показ нового руху; другий – показ комбінованих завдань.

На першому році навчання усі нові рухи необхідно показувати з усіма деталями, повільно, ніби по-складах, по декілька разів до повного їх засвоєння і завжди супроводжувати відповідними словесними поясненнями. Показ комбінованих завдань також є необхідним, але він має проводитись у звичному темпі, без попередніх повторень, і повинен запам'ятовуватись з першого разу. Це обов'язкове правило, яке добре розвиває зорову, а вірніше хореографічну пам'ять студента.

Показ викладача повинен допомогти студенту зрозуміти і засвоїти однакові для всіх виконавські правила техніки руху і ні в якому разі не подавляти його творчу індивідуальність.

В подальшому навчанні показ також необхідний, але вже в меншій степені. Свідомість і технічна підготовка дозволять студентам швидше запам'ятовувати і засвоювати нові рухи, хоча програма навчання об'ємніша і складніша. Необхідно наголосити на тому, що повторний показ викладача повинен відбуватися тільки тоді, коли це дійсно необхідно, і не повинен підміняти собою усі ті вказівки і зауваження, які викладач може зробити змістовніше і образніше в словесній формі.

Мислення і пам'ять студентів повинні виховуватись перш за все на основі самостійного і активного розуміння завдання і підкреслюватись в міру необхідності наочним показом, а не навпаки.

Наочний показ – найкращий спосіб виховання виконавської пам'яті і культури поведінки студентів, зміст якого полягає у всебічному розкритті і удосконаленні індивідуальних творчих можливостей студентів.

Результативність навчання також значною мірою залежить від словесно-логічної пам'яті, яка включається під час пояснень і коментарів викладача. Для розвитку і закріплення даного виду пам'яті необхідно проводити під час заняття опитування, мета якого з'ясування рівня засвоєння студентами правил виконання того чи іншого руху. Це також дасть змогу викладачеві утримувати увагу студентів, привчить їх самих свідомо ставитись до власного виконання, що сприятиме постійному самоконтролю.

Матеріал повинен подаватися викладачем в певній логічній послідовності, в чіткій і лаконічній формі з акцентуванням уваги на опорних моментах кожної окремої вправи, комбінації зокрема і заняття в цілому.

Оптимальною є така послідовність викладу матеріалу:

- демонстрація руху чи вправи, у відповідній музично-ритмічній послідовності. Такий показ має бути чітким, із дотриманням необхідних правил, виконуватись у повільному темпі. Необхідно звернути увагу на музичну розкладку, особливо у випадках, коли має місце зміна ритму в межах однієї вправи;
- пояснення, супроводжуване методичним аналізом певного руху, вправи, при якому необхідно акцентувати увагу на нових рухах чи складних прийомах, певних нюансах. Доцільним є також попередження про можливі помилки у виконанні;

- повторний показ нового матеріалу, що здійснюється в необхідному темпі і містить елементи творчого завдання;
- відповіді на запитання, які повинні бути лаконічними, але вичерпними, і розглядалися викладачем як бажання усвідомити студентами певні нюанси, заохочення до навчання. При цьому викладач повинен весь час пам'ятати, що рівень сприйняття матеріалу у кожного із студентів різний. Він залежить від психо-фізичних особливостей пам'яті, уяви та уваги індивіда;
- виконання руху чи вправи студентами як результат педагогічного досвіду викладача і здатності студентів сприймати матеріал. Важливим моментом є їх прагнення з першої спроби виконати його якомога якісніше.

В процесі засвоєння класичного танцю не менш важливу роль відіграє моторна пам'ять, оскільки рівень володіння технікою його виконання і виражальними засобами значною мірою залежить від якості набутих студентами практичних умінь і навичок. Цей вид пам'яті вдосконалюється в процесі багаторазового повторення рухів і вправ, при цьому важливу роль відіграє усвідомлене, а не автоматичне повторення виконуваного матеріалу.

Розвиток моторної пам'яті студентів вимагає від викладача тонкої ювелірної роботи, великої витримки і, саме головне, відмінних знань школи класичного танцю. Тому поспішність, несистематичність, нерегулярність занять тут зовсім недопустимі.

Оволодіння класичним танцем, подальше його використання як виразного засобу в процесі створення хореографічних композицій вимагає розвитку уяви, що опирається на емоційну і образну пам'ять і є необхідною складовою формування творчої особистості.

Розрізняють репродуктивну (відтворюючу) і творчу уяву. В хореографічному мистецтві вони тісно пов'язані, тому що уявне створення

художнього образу ґрунтується на певній системі знаків-рухів класичного або будь-якого іншого виду танцювального мистецтва.

Репродуктивна уява в хореографії – це відтворення заданого викладачем образу, що реалізується у зображенні, описі, розповіді. Творча уява передбачає власне, оригінальне бачення образу і, як свідчить практика, широка палітра виражальних засобів в арсеналі студентів базується на накопичених знаннях і сформованих уміннях.

З метою пробудження активізації уяви доречними і корисними стануть вирішення студентами творчих завдань, в процесі яких засобами певних рухів класичного танцю їм пропонується передати будь-який настрій, душевний стан, а пізніше знайти положення, позу, скласти танцювальну фразу, яка б найповніше втілювала суть образу. Такі завдання активізують творчу уяву, яка стане невід'ємним атрибутом творчої діяльності.

Якість засвоєння матеріалу безперечно залежить від розвитку уваги, тобто спрямованості і зосередженості психічної діяльності студента на конкретному предметі. З огляду на специфіку дисципліни, форми і методи її опанування особливого значення набуває формування довірливої уваги, як зосередженості на певних правилах або вимогах до виконання.

Як наголошував видатний педагог класичного танцю М. Тарасов [1, 60], культура уваги – це сильна зброя сучасного актора-танцівника, яка окрилює думку, збуджує до творчості і робить досконалою виконавську техніку.

Увага студента - майбутнього танцівника характеризується особливими професійними якостями, і завжди пов'язана з чітко поставленою метою, без якої неможливо ні в навчальній роботі, ні в сценічній творчості по-справжньому зацікавитись виконавськими діями і досягти художніх результатів. Якщо студент діє організовано, вдумливо і впевнено, без технічних “помилочок”, і творчих “зривів”, це означає, що його увага працює зосереджено. Здатність одночасно охоплювати усі сторони

виконавської майстерності, проникати в задум композитора і балетмейстера означає, що увага танцівника діє об'ємно. Якщо виконавець вміє раціонально розподіляти свої сили, швидко і чітко переключається з одного ритму в інший, змінює характер сценічної дії – це означає, що увага танцівника діє гнучко.

Ці перераховані якості уваги студента працюють на усі сторони його виконавської майстерності, але в процесі створення образу діють більш глибоко і складніше, ніж в техніці руху. Звідси випливає, що чим психологічно складніший і ніжніший створюваний образ, тим глибоко повинен проникати танцівник в духовний світ свого героя, зосереджувати свою увагу більше на акторській виразності ніж на техніці руху.

Разом з тим не можна штучно розділяти увагу студента на моторну і творчу.

Техніка руху – це не просто фізичний автоматизм. У ній завжди є частка творчості. Але порівнювати її з процесом створення образу неможливо, адже тут увага танцівника пов'язана з багатьма складними, глибокими, а інколи невлотимими психологічними процесами, з яких народжуються уява, образність, музичність, правдивість і поетична емоційність дії.

Процес створення образу – це завжди пошук, внутрішня імпровізація. Тому здатність танцівника переборювати саме найважче, фізичне і технічне навантаження при найменшій затраті уваги допоможе творчо, активно, вільно і правильно діяти на сцені. При цьому акторська захопленість повинна ніби закривати собою усю фізичну важкість виконавства. Творче натхнення дається танцівнику ціною важкої фізичної праці, але воно приносить велику виконавську радість, коли поставлена мета успішно досягнута. Всебічно розвинена увага дозволить студентам оволодіти не тільки досконалою технікою виконання, музичністю і акторською майстерністю, але й знайти себе, свою індивідуальність, визначити виконавські можливості.

Розвиток уваги студентів тісно пов'язаний з вихованням волі, основою якої є свідомо дисципліна, яка формує твердість характеру, працездатність, наполегливість, впевненість, вміння витримувати високу ступінь фізичного і нервового навантаження. Загартована воля може спрямувати і утримувати увагу студента в усіх його виконавських діях.

Виховуючи увагу майбутніх артистів, необхідно дотримуватись правил:

1. Перед початком заняття студенти повинні розігріти свій м'язевий апарат. Коли викладач входить в аудиторію, вони мають спокійно стояти на своїх місцях біля станка. Це дозволить їм без додаткових настанов приступити до заняття, виконавши перед цим традиційне привітання у вигляді сценічного укліну. Такий початок уроку – не дань традиції або проста формальність, а корисний підхід до подальшої роботи.

Усі вправи на уроках класичного танцю розпочинаються з різних підготовок, які вводять в ритм і характер музики, дають вихідне положення, з якого починається вправа і відповідно спрямовують увагу на наступну дію.

2. Навчальні завдання необхідно ставити перед студентами без повторного пояснення (окрім нових вправ). Викладач повинен чітко, зрозуміло, доступно, з економією часу подавати навчальний матеріал, поєднуючи показ з поясненням, а особливо тоді, коли відпрацьовуються нові елементи. Таким чином зорове і слухове сприйняття студентів буде сприяти кращій роботі уваги, кращому розумінню усіх деталей завдання, особливо на початковому етапі вивчення. “Навантажувати” увагу на протязі заняття необхідно з поступовим наростанням, від простого до складного, від малого до великого, без різких спадів і підйомів. Зауваження під час виконання завдання слід робити своєчасно, підтримуючи, а не розсіюючи увагу цілої групи, і при цьому вимагати, щоб студенти виконуючи черговий рух активно і детально готувались до наступного, поєднуючи їх в єдине ціле. Це привчить майбутніх хореографів передбачати усі свої дії, враховувати малюнок, характер і музичність виконання навчального завдання.

Зупиняти студентів під час виконання вправ необхідно як можна рідше і тільки тоді, коли виявляються грубі помилки, зумовлені розсіюванням уваги. Безперечно, у кожного викладача є свій підхід до виправлення помилок, але необхідно завжди пам'ятати, що майстерність майбутнього танцівника повинна розвиватись на основі активної і мобілізованої уваги, і тому потрібно менше просити, а більше вимагати від студентів самостійності і особистої відповідальності за свої дії.

3. Коли виконання вправ завершено, студенти не повинні відразу “відключати” свою увагу. Завершення кожної вправи потрібно ясно фіксувати і чітко ставити виконавську крапку.

Для нормального розвитку уваги необхідно щоб увесь виконаний матеріал був добре засвоєний, чергові завдання не дуже ускладнювались і не спрощувались, виховуючи при цьому художнє відношення до техніки танцю і музики.

Розвиток уваги значною мірою залежить від викладача, його установки відносно кінцевої мети навчання. Впродовж всього заняття він повинен зосереджувати, акцентувати увагу вихованців як на основних так і на другорядних процесах виконання, підтримувати і стимулювати увагу студентів за допомогою опитування, демонстрації вправ, порівняльного аналізу їх виконання, перевірки рівня усвідомленості виконуваних ними рухів і комбінацій. Ці методи дозволять розвивати стійкість уваги, тобто зберігати необхідний рівень зосередженості протягом всього заняття.

Окрім того необхідно враховувати, що становлення особистісних якостей студентів необхідно розглядати як процес, спрямований на формування особистості в цілому при її активності як суб'єкта виховання під керівництвом і при безпосередній участі викладача.

Обов'язковою і необхідною умовою удосконалення хореографічної підготовки є підвищення теоретичного і методичного рівня процесу формування вмінь та навичок, широке використання активних методів

роботи, педагогічно організоване спілкування студентів між собою і з викладачем в процесі навчання.

Література:

1. Тарасов Н. Классический танец. – М.: Искусство, 1986 – 479 с.
2. Цветкова Л. Методика викладання класичного танцю в школі. – К., 1998 – 311 с.

Svitlana Vasiruk

Development of the personal qualities of students at the lessons of classical dances.

In the given article the author reveals the problems of the development of the personal qualities of students, future choreography teachers at the lessons of classical dances. It is aimed at forming the need of independent aesthetic evaluation in choreography teachers, their ability to approach to the future professional job creatively.

The article deals with the essentials of pedagogical activity; teaching process of the educational establishment and pedagogical analysis and selfanalysis. Upbringing of selfanalysis necessity in professional activity of future teachers is proved; characterizes the main principles of successful creative work on all the stages of studying.

The given article may be used by tutors and students of higher schools in the field of arts.

Key words: *classical dance, thought, memory, attention, imagination, professional preparation, pedagogical analysis.*